

იღებდა თითოეულად და ვარაუდობდა, ხომა მტრ-ნაკლები არ არისო, ერთს მტერი არ შეზღუდეს და მეორეს—ნაკლებობა. ოსი ცხენით იყო, ისე ცხენზე იჯდა ამ დროსაც და გაშტურებულ უყოფნებდა უშველელის უსამართლო ქვეყნს, კარგა ხანს ხმა არ ამოუღია და შეშინებულ მონღოლ პირთ მიუბრუნებდა ყოვლიანობის ირგვლივ, რომ ხარხარს არ შეგარჩნით, გადაქცევით და ჩემსას-ჟი ამოვიგებთ თქვენგანაშა. ხალხსა ასეთი ლაპარაკი კადრირებაში ჩამოართვა ოსს, იყინა ბრძოლა და ზოგიერთებს რომ არ დაეშინათ, ცხენის წარმოვიყვანო დაუბრუნეს.

ოსმა მამასახლისობა დასწია. საწამის მოიყვინდა, ხალხი ოსურვალდა. ერთი ამბობდა გვიჩვილოდს, რას გიბატანს მთელი საზოგადოება დამნაშავევართ, მოწმედ ვიღას მოიყვინათ; მღვდელი ვერ დასდებდა მოწმედ, იმტრომ რომ დასდებდა მიქს თაგის წილი უღელს, და წილზე მეტი კიდევ—ხარის გულ-ღებოდა. მეორე იმას ხსნა: რა უყვით ხარის რკები? მიეცი ოსს, სასამართლოში წარადგინეს, დამტკიცებს, რომ ხარის რკები ჰქონდა; ახლა მესამე—კული, კული რა უყვით? დაუბრუნეთ ხარის პატრონს, თორემ რკებით ვერ დამტკიცებს, რომ იმის ხარი შაგის ფერის იყო; ახლა მეოთხე—თარგიძინი წივიღეს აქედამ, მაკის მეტმა არაიგი იღოს უშველში ოსური. ოსი რომ მიერ მამასახლისის მოიყვანა, ვერაფერს გადავიტოვებთ ერთმანეთს და ეს ამბავი სასამართლოში გამოვიდგებოდა.

ამ დროს მამასახლისიც მოვიდა. ოსის გულის გასაკეთებლად მამასახლისმა განგებ უხმა მისკა ხალხსა, დაუწერა ჯგერობა, მაგრამ ხალხსა ისეთიკენა ასტება, რომ ყურთა სწენა აღარ იყო. ერთი ჰყვირის: ეს მაცხოვარი (ანონს ეკლესიაზე) გაუწერეს იმის, ვინც მამასახლისს ამ ხარის ხორკიანერთი ღუბმა უწილადოსო.—ახია მავანეო,—ყვირის მეორე, პატივი ვეციო, მამასახლისო და ვაყვინეთ და ვილდ ოსის მხარე ჟქონდავსო.

მეველდ რომ იმითი მამაკობა განთქმული და ქებული ყოვილა. სწორედ ამ ლიკოკლთა ჰქორ-შეგრძნის ჯარი შეგება პირველად ზურაბის ლაშქარს და ბებრადღე აზარალო, დიდ-ძალი სანაწარმო ვაქცობო—

ყოფიდა სანაწარმო დახლა აგუმოს წაღსედა, უსიდავს არ გაივალს, მე სისხლის ავასწედა... საზოგადოლო რომ იქიქას, ლილსა და თვისუფლის ხეცურს სანაწარმო სხულს და აუქუმის ომ შაქ სანაწარმის ჯავრი ამოუყრია—

ანაგარ წოწილიაური მშაველ მღვდელ გესადავას, კლიხსარ ფოცხევაშაქი სხლ გატერ გუქნების, ერისთავის აზნაურებსა ვიარგებ შველდის... არ ვიციო, რით ვათავად პირველი ლაშქრობა, ეს-კია, რომ ზურაბს კვლავად დასტორდა გოლაშქრება; მამასახლის, პირველი ლაშქრობითი ხეცურ-ვივივი დუშორჩილიდა, პირველი ზურაბმა ვიკო არავფერი ვაშვილებს დააკლო. ვერ ერთი ისა, რომ

ორ-წყაშმა ფაშალები დასკეს, წყაშს ამოღის სმლისანა, მეორედ—ს. მათურას თავში ამავე

სვირი ის იყო, რომ თვით მამასახლისის მამასახლისი, სულია-პომოშნიკევი უარსად სწურადღენ მამასახლისისზე. გავჯერებულ მამასახლისი და ოსი იქვე მღვდლის სახლში მივიდნენ. ოსმა მოკეტულს გამოუგზავნა ხალხს, მიმოიბრუნებ, ასე წუთი გაიშვებოდა. ხალხი დასთანხდა. სპექმევილატორებზე მიდა. ორი კაცი ოსმა ამოირჩია, ისე ოსებივე, და ორი კაცი სოფელმა. შელატორებმა დაუდინეს: ოსზე პირუტყვის თავზე გაღიბინდოს უშველის სასარგებლოდ თითო შაური და უშველმა ხარის ფასი უზღესს ოსს, იანგარიზა ოსმა და მისაკევი ხარის ფასს გადავებოდა, ორჩია ისე ხარი შეგრძინა ხალხისთვის და კლდე შეურავდა. ყრილობამ ოსი მიიპატარა, არავი დააღვირვინა, სავსლად პური მოუტაროდა და შვირველმა ვაქცობოდა თაგის გზაზე. შემდეგ ხალხს ხარის ტყავით არავი იყდა; პური სახლებიდან მოითხოვა, ხორცი იქა ჰქონდა, დაჯდა და ქვეთ გასწია.

ამ წაიარდ უშველელს კოხის წინამძღოლიც მოიმაღლიერს ოსის ხართ და ისიც, თუ მიუყვარდ არა, ხარც მტრად ვაუტყუბოდა.

ავისუფალი სვანი

უცხბოვი

დანიშ. ამ შემოღობაზე დანიშაში ვიმა იღლესაწულა ოც-დახუთის წლის მეფობის დღეს ქრისტიანე მცხტრისა. ამ ამბავს ღიღის სიხარულით შევიდნენ ბებრად ეგრეპაშოვი, რადგან ქრისტიანე IX და იმის სახელწოდება და ღიღის პატივსუფელი ყველგან. ამის გარდა მისს ოჯახს დიდ ნათესავობა ჰყავს ეგრეპაშოვი. მისი უფროსი ძალი პრინცესა ალექსანდრა მეუღლე ინგლისის ტახტის მემკვიდრისა, პრინც უელსისა; მეორე ძალი პრინცესა დაგმარა ხელწოდებ იმპერატორისა სრულიად რუსეთისა; უმცროსი ძალი ტრია ჰყავს კიდევ

ფშაველმა მუსრი გააუღეს ზურაბის ლაშქარს—

სუფარ, რა უყვენ დაწმარნი, საკურფნი შიფისი თაგისანა? ჩაუშვენ მფარშაშა, თაგისანა გაგურფეს სთისანა; დგახესეს; ფაშაღაშაღესი, არწინა მჰაღას მთისანა; შემოაქვიწეს მთაწინა, გაწითაღესინეს ჰაშინა.

ჩვენ ესთქეთი, პირველის ლაშქრობით ზურაბი ვერას დახლა; ეს სხვა-თა შორის იმითი მტკიცდება, რომ თითონ მთად არ უსტებდა არავის ერისთავს; ფაშაგესურნიც ლაშქრავდნენ ზურაბის საყმოს, არბედნენ, აწიორებდნენ იმის სამაძნებელს—

დაღსედა გლავტკეწეს პირმჰანი დომინა მთისანა, თაგო სწრეს ვაღს და კეშისა, აწითაღესინეს ჰაშინა... ერისთავს ემართებოდავს, ვაჭ, ბრადნი მაგის ყმისანა!

თქვენ ჰხედეთ, რომ ფაშა-ხეცურ-ერთმა კისერი არ მოიხანა, და ეს გულს უშლავდა ზურაბს. ერისთავს კიდევ ვალაშქრა ხეცურ-ვივივი, მაგრამ სხვა გზით. მაშინ ხეცის მხრით შემოესულა და პირველად სოფ. რომის არემარეს დასწია თაგს,—

რომეს ატირდეს დისენი,

ჰერკოცს კუმბერლენდისს. ვივიშვილებში უფროსი მემკვიდრე პრინცია, მისი მომდევნო, გიორგი, ბერძნების შედეგ იქნა არჩეული 1863 წელს; უცრისი ვალდებული არ ვიბად 30 წლისა. სინტრესო ამბავი ის არის, რომ ქრისტიანე IX-მ უფრო გვიან მიიღო მეფობა დანისა, ვიდრე მისმა შვილმა—მეფობა საბერძნეთისა. გიორგი მეფის 25 წლის მეფობის დღე ავგრ სამი წელწადა, რაც უწყედიღესაწულეს საბერძნეთში.

საზრუნავში კონსტიტუციის გადასინჯავად დანიშნულმა კოხისამ გადასწვიტო, რომ უწყესია სულ გაუქმდეს თანამდებობა რესპუბლიკის პრეზიდენტისა და თვით ხენაკია.—ამ ამბავს არ მოელოდნენ რაღაც-ღები და იმითი მოთავდა-ნი ფლოკე, რომელმაც უმეტანა პალატაში ახალი კონსტიტუციის გადასინჯვისა, ამბობდა, რომ ასე დატარებული საქმე მოასწავებს ბულანჯეს ვაქციევახსო და შეიძლება მეტად საშფურთოა ღლები დაუღეს ამის გამო საფარსგეთსაო.

—აი რა სიტყვა წარმოუთქვამს ლიონში ნაინისტილის ვალდეს-არუსის, რომელიც ოპორტუნისტების დასის კაცია და კონსტიტუციის გადასინჯვასაც ეწინააღმდეგება, რადგან ჰშიზობს, ვი თუ მაგ გადასინჯვას არეულობა რამ მოჰყვესო. ორატორის უთქვამს: მე მეგონა, და რაც მეგონა, რატომ არ უნდა ესთქეთ, რომ მოახლოვდა ის დრო, როცა რესპუბლიკის მთავრობის თაგის ბედი თაგის ხელთვე ექმნება და რაც ან დიკაცეს ამ რესპუბლიკის, ან დაქუ-ნავის სრულიად. დაცვა თუ დაღებო, რასავიერებელია, იმანე იქმნება დამოკიდებული, დამორჩილება თუ არა ბუნებურს კანონს თაგის დაციესს, თუ ისე დაიბრმავებს თაგს, რომ ვახანებებს თაგის მტრებს და მისეცე იმით ხელში იმ იარაღს, რომელსაც ასეთის ერთულებით ამხედდნენ ის მტრები რესპუბლიკის დასამზობად. იმეითად მომზადარა, რომ ასეთს ვაუკვევლობას, რომელშიაც ღდეს

ბლასი*) სისნი ჰეაქიარისანა; რომეს სოხსს ზურას ჩამადა; შექნ ჩამაშუნა მისანა...

ხეცურები ერთად მეყრილან, მოულაზარანიბა და გოლაშქრით—დაე-მორიდდეთო; ზურაბს კიდევ ემუ-ღარებოდა—თავი დაუწვინე, მორჩილ-ნი ვართ შენის ჩმლისა, თორემ ჩვენც შევედლებოთ—

სასეს*) დატროფეს სეესურნი, ჰტრონს ვართ დგვიღასანა... სურხობა, დაჯე, დაგესეს, ჩარჩომს ვართ შენის სმღასანა, თორ ჩვენც შამოგდებოთ, სოჰენ*) ვარ გეიღან ღეთისანა; მაკეაღენ მთასაქიოაღენ, ნანაინის დგვიღასანა...

მაგრამ ზურაბმა ამ თხოდნს არა სცა პატივი და ჰსურდა ხეცურეთი სრულიად დამორჩილებობა, მართო „მე-გრად“ კი არ ეცლია, ყმობაც ვაქვინა. ასტყდა ისე საშინელი სისხლის-ღურა. ბძობლო მოხდა ბეგენ-გორის, სოფ. გულანის ახლო, დღე ხეცო. ეს ბე-გენ-გორი ხალხს ეწვლია წმინდა აღ-გილოდა მიანიზა აქ; ამ წმინდა აღგი-ლას, ღდეს ლოდს ქვე მარჩიზა ვა-მოიწინელი ვეჯკცო და გიბრი მამუკა

*) ჩვენ დაგვი აღმაშენებლის საფლაოც-კი სურხობა ვერ შეგინანავს და ბგარტის ტაძარს დაგვევა და მოიჯარდრეს ვა-ღეგო...

ვიყოფებო, ზედ დამტობდა ისიც, რომ კაცმა არ იცის, რას მოელოდ-ღეს სახელთად; ყელია წინადწინე-ჰკარნობს, რომ განსაკლები მიე-ღოს მივლის ქვეყანას. თითქო თავ-ბრუ დასმართო, ვებ. ქვემ უფარდებინ-ვიდაც გიბრის ისინი, ვინც ამბობდ-ნენ, რომ ჩვენისთანად ვაივის სწუტ-კარის თაგისუფლებო; იმისი, ვინც ამბობდნენ, რომ რესპუბლიკის დიდ-ღებაც საქმარ არ არის და უფრო მეტად დიდებას უნდა ევტანებოდეთო, ეს-ღე მანანაღლანი ვეწმინდანი იმისი, რომელიც ხან ჰლოატობს ომაღის ჰერკოცს, ხან ჰწინაბის ამ ღალატს იმის წინაშე; ისე ვართ, თითქო დი-ქტორის ეწვიკო ჩავევლამინა და რე-ვილიუტის ბოროტი სული მოსე-ვენება არ ვადაღვესო. რა უბედურ-ებაა ეს? რის ნიშნება ასეთი ნიშნე-ბი? ქვეყანა ითხოვს მთავრობისაგან ისეთის სიტყვის თქმას, რომელ-მაც უფროსად და ერთის დრო-შის ქვემ შეგვეკრიბოს. მეგრე ღლა-არის ასეთი სიტყვა? ესთქეთ, 1875 წლის კონსტიტუტია ყოვლიად სრუ-ლი არ არის, როგორც სრული არ არის არც არავიერი სხვა რამე, კაცის ხელით გვეთებული. მაგრამ რა ქეუა ვანა, რა ანგარიზია, რომ ეს-ღე ვლასაკობთ კონსტიტუციის გადასინჯვისათვის? მე უარ-ფუტო, რომ ვითომ თვით ქვეყანა ითხოვდეს კონსტიტუციის გადასინჯვისა. მართა-ლია, საღმერთოცაო საქმე ისეთის ჰქა-რის ნაბიჯით ვერ მიღს წინ ამ ბო-ლოს დროს, როგორც სასურეულია, მაგრამ ამაში ჩვენ კონსტიტუტია-კი არ უნდა ვამტყუნებოდ, ამაზედ ჩვენს თავს უნდა ესდებდით ბრალს, ჩვენს უთანხმოებას, ჩვენს უზრინაობას, ჩვენს ურთიერთის შორის შეციოლებას, იმას, რომ ჩვენ ზნობად საშეშობოს სვე-თით-კი არა, სულ სხვა აზრით ვე-პივი ჩემს სათქმელს: ვერ დრო არ არის კონსტიტუტია გადასინჯვისა, ვერ დაცვა უნდა ამ კონსტიტუტისა, დაცვა!

ქალუნდაური, როცა ხეცური, და ხში-რად ფშაველი, ბეგენ-გორულდ აი-ვლის, უთუოდ ცხენიდა ჩამობტება, მოწიწებით მივა და თაყვანსა სცემს ბოლმე ქალუნდაურის საღლეს, იმ

დიდს ღოდს, რომელსაც თაგისუფ-ლების წმინდა ძეგლად მხდინან. მეგრე-ველი კიდევ ლოკულოდნენ ქალუნ-დაურის საღლეს, საწთოთ უთუებენ იმისის საღლესს ქეას. რათა?—ქალუნ-დაური ღეთის კაცია, თაგისის ვეჯკ-ობითა და მწენობით ხეცურეთი და-ისინა მტარელოზობასგან, ზურაბის ჯა-რი დამარცხდა და ჩვენც თაგისუფლება შეგინებოდა. ბეგენ-გორის გიბრმა დაამარცხა ზურაბის ჯარი და იქვე ღდებოდა მამარჩილს—ამას არ ვაბო-სცილო დეთო... მაგრამ აი თვით ლეკ-სიც:

თან მოქვეს ქალუნდაურს მამუკეს შუქნი მისანა; ბეგენ-გორის ჩამაწეა, ვარნი ჰარ ზურაბისანა; ამანდით ამბობრედავს, სმან ჩაქუწენს ჰეისანა,— ამას ვინც ვაღამიღავას, გლაღან სვაღინს სმღასანა;

*) ჩვენ დაგვი აღმაშენებლის საფლაოც-კი სურხობა ვერ შეგინანავს და ბგარტის ტაძარს დაგვევა და მოიჯარდრეს ვა-ღეგო...

წერილი ამაგები

ამ დღეებში ქვეყანა იმპერატორიც გეტმინისა, დელოფელი ვეჭრება, თავს სხეებს სრულიად ბურდინს და ინგლისს მიდას თაგის დაესალს, დელოფელი ვეჭრებასთან, და თუ ენათროსის სასახლე-ში იგისოგურს სამეფამოდა.

—ავსტრი-უნგარიის სამეფო ტახტსა მემკვიდრეს თაონთანა ენასა შუაღე-რას კომიტეტო, რომელიც ჰქუწდავს ღდეს და ვრეღეს აღწერს ავსტრი-უნგარიისს. ამ აღწერაში უნდა იყოს ვრღედ მომსწიქეული ავსტრი-ის ყოფი-ღეგურება. რინც კომიტე-ტი ჩქისის გზავრუას აღწერს შედ-გამბა, კომიტეტის წვეთი დაღს ხასს და განთავსა გამოკეთება, ჩქისის მო-მწინს ამბობდნენ თურმე, რომ აღწერაში უნდა მოკესსინათ, რასაც ჩვენ ვით-სოფთ ჩქისის ჰქუწინათავისა, დასსეხე-ვა ამის თანახმან არ იყუნს. მეტი ღლან არ იყო, მაშინათვე ვერ-ჰგროვა-როლაღეს ამ საქმის გადასწვევად. რეალად სთქვა, რომ შეწინადღევი ვარ იმისა, რასაც ჩქისი თამსედა.

—ამერავში ამ უგანსწუნეს 10 წელს რეისის ტახტზე 251-ხიდა დაწე-გრევა მატარებულს გამოღეს, რომ თათ-ქის თუჯად ომს კარამა ომის არ მო-გრაჯა სხვა ამერავის რეისის ტახტზე. ვერავამო ხიდას დახვრევა ფრად იშ-ვათა ამაგია.

—ღონღონში, ეს რამდენიმე თაგე, ვანდა ვადავ თავს ხელ აღებული ჰგვი, რომელსაც ვინც-ველა სჯობად ვაღე-რევა და ისე ვარა არ ვადავს, რომ სადავ ჰქუწინა, არ აბაშო ანაგის ამ მო-გდას. ეს უგნაწო ვაწეავს ქსოცვს ვერ-გეობით დეგავრებს, ასეთს ვე-დაგავრებს, რომელიც სწეკო სოფე-ქვეყანისა იარან. მაგრამ სოფავს ვე-განა. ეს ავსწავს ქსოცვს, მეტის-მეტის შეურადვლობათ, ბანარანოსობათ. თა-გისის მსხეულობას გამოაქრის ამ უფეს, ის მუფელას; ავსწენს და ამ სხისთ და-მანწეულეს ვეწინს სტეპებს სისხლს მორეკვი. ვერ რამდენიმე დღეაქცო მო-ჭგლამ უგნანამდღეობით ვინც ვა-გე-გვრებოდა ნოღადავად იმისს ვაღეს ვერ

ვაგ ვინც ფოსს, ესეგ ჰასს, ვუღას ვინც დასნა ვეწინა...

ჩვენ ვეჭკობთ, რომ ბეგენ-გო-რის გიბრმა ვადასწეკოდა ხეცურ-ელის ბელი-ღებოდა. მართლოცა, სა-შინელი იყო ბეგენ-გორის ბრძოლა, დიდ-ძალი ვაქკუკო ვასწედა, სოფ. ღლელის წაღლი წითლად შეიღებდა სის-ხლითა,—

ღუღას მისს წაქცილან დაბრუნეს სურაბის სისხლას წეღასინა. არ ბძობლო კიდევ სიმოკეა, რომ ზურაბმა ხელი აღლო ხეცურეთის ერისთავაზულ. ასეც უნდა მომხდ-არყო, რადგანაც ხეცური კაცი უტლა* (ჯიოტია) და ჰქალუნდაურის ფრანგულმა ხმალ შუქი გამოუ-ტიაო...*

სეკურეთმა, სურხობა, ვერ იქმ ენათროსისა, ვაქციელოდა ვაქციელო, ვერ მესძევა ჰქუწინათანა; სეკური ვინც უტა, ქალუნდაურის ფრანგულმა ხმალ-შუქი გამოუტიაო!...

ამას შემდეგ, როცა სავიერეულია, რომ ხეცური ქალუნდაურის აღმერთებდეს, იმის საფლავს თაყვანს სცემდეს!..

